

ASLIN AKTARILMASINDA USULÜN ÖNEMİ: YENİ NESLİN DİLİNİ DİN DİLİYLE BULUŞTURMAK

Emrullah TUNCEL*

ÖZ: Düşünebilme ve konuşabilme melekelerini kullanmaya başladığı andan itibaren insanın kendisine (enfüs) ve çevresine (âfâk) dair sorgulamaları, onun ontolojik (fitrî) ve epistemolojik (ilmî) yönünün ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Gençlik yıllarında daha da yoğunlaşan bu sorgulama eylemi, aslında insanın öğrenme merakının ve anlam arayışının doğal bir sonucudur. Bu sonucun bir gereği olarak, gençlere dini konularda rehberlik eden eğitimcilerimizin her türlü eylem ve söylemlerinde bu realiteyi göz önünde bulundurmaları ve dolayısıyla da buna uygun bir din dili ve hitap şekli geliştirmeleri son derece önemlidir.

İşte bu realiteden hareketle biz bu çalışmamızda, bir taraftan tüm çağları kuşatan bir usûl ve metodolojiyi ortaya koyan kitaba dayalı (Kur'ânî) ilkelerle, diğer taraftan bu çağın gerçeklerini ortaya koyan gözleme dayalı (tecrübî) tespitlerimizi buluşturmak istedik. Bunu yaparken de dinin asılları (usûlü'd-dîn) hükmünde olan temel esaslarımızın, günümüz gençlerine hangi usûlle aktarılabilceğinin parametrelerini belirlemeye gayret ettik. Amacımız kitle iletişim araçları sayesinde her türlü bilgiye ulaşmanın son derece kolaylaştığı modern dünyada, din karşıtı manevi salgın hastalıklara karşı gençlerin ruhsal, zihinsel ve duygusal bağımsızlıklarının güçlenmesini sağlamaya yönelik katkı sağlamak ve bu dînî esasları, asrın gençlerinin idrakine uygun bir söylem ile sunabilmektir. Zira bu yapılmadığı takdirde Hz. Ali'nin, *“İnsanların idraklerine/algi dünyalarına uygun bir şekilde konuşun. Yoksa siz, Allah ve Rasûlü'nün yalanlanmasından hoşlanıyor musunuz?”* uyarısıyla yüzleşme tehlikesi her platformda karşımıza çıkacaktır. Bu bağlamda çalışmamızda, hangi çağın mensubu olursa olsun muhataplarını hem muhteva hem de üslup açısından etkileme gücünü her dönemde bünyesinde barındıran Kur'an-ı Kerim'in bu özelliğinin ipuçlarını yansıtan temel ilkelerin neler olduğunu belirlemeye gayret ederek bizi bu ilkelere götüren örnek ayetlere ve olaylara yer verdik. Bu tür tikel olaylardan ve ayetlerden ilhamla elde ettiğimiz tümel neticeleri ise gençlere dini konularda rehberlik eden eğitimcilerimizin istifadesine arz edebilmek maksadıyla “Aslı Delil'den Usûle Dair Dersler” perspektifiyle sunmaya gayret ettik. Hem bu perspektiften hem de ilgili ayet, ilke ve örneklerden hareketle zihnimize beliren formları ise şu ifadelerle başlıklandırarak sistematik hale getirmeyi hedefledik: 1. Karşıt Görüş ve Fikirleri

---

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Öğretim Görevlisi, emrullahtuncel60@gmail.com.

Tanımak/Bilmek. 2. Sürekli Savunmacı Bir Dil Kullanmamak. 3. Doğrudan Muhatabı Hedef Alan Mesajlardan Kaçınmak. 4. Anlatımda Teşbih, Temsîl, Metafor ve Kıssalardan Yararlanmak. 5. Alay ve Hakaret Dilinden Kaçınmak. 6. Pozitif Yönleri Görebilmek. 7. Sonuç Odaklı Değil Süreç Odaklı Hareket Etmek. 8. Dinin Tebliğinden Ziyade Temsilini Öncelemek.

Sonuç olarak, yeni neslin diliyle din dilini buluşturmayı hedeflediğimiz bu araştırmamızı, yukarıda yer alan başlıkları temellendirecek örnek ayet ve olaylar eşliğinde sunmaya çalışacağız. Böylece konuyu bir taraftan teorik (kitâbî) ilkelerle, diğer taraftan da pratik (tecrübî) örneklerle zenginleştirerek ideal olanla reel olanın ortak bir düzlemde nasıl buluşturulabileceğinin ve uygulanabileceğinin ipuçlarını sunmaya gayret edeceğiz. Bu minvalde çalışmamızın gençlik ve din diline dair hem teorik hem de pratik düzlemde yapılacak eylem, söylem, araştırma ve uygulamalara mütevazı bir katkıda bulunmasını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Asıl, Usûl, Gençlik, Din Dili, Yeni Nesil.

THE IMPORTANCE OF METHODOLOGY IN TRANSFERİNG THE ESSENCE OF RELİGİON: BRİNGİNG THE LANGUAGE OF RİSİNG GENERATION AND LANGUAGE OF RELİGİON TOGETHER'

ABSTRACT: From the moment of using the abilities of thinking and speaking, questioning himself (anfus / inner world) and his surroundings (afaq /outer world) became an inseparable part of ontological and epistemological aspects of human being. This questioning practice which increases yet more in youth is a natural consequence of one's curiosity to learn and searching for meaning in life. Therefore, considering this reality in their discourses and actions and developing an appropriate religious language and form of addressing are extremely important for our educators who guide the youths in religious matters.

Based on that reality, in this study, it is aimed to put together the book-based (Quranic) principles which encompass the methodology of all ages and observation-based (experiential) determination which reveals the reality of this age. In doing so, it is intended to determine the parameters of methodology that should be used while transferring the basic principles of religion (usulu'd-din) to today's youths. The study also aims to contribute to strengthening the spiritual, mental and emotional health of youths against anti-religious propaganda in the modern world where reaching all kinds of information is quite easy through mass media and

to present the religious principles to the youths with an appropriate discourse. Otherwise, we have to be the object of Hazrat Ali's warning on any platform '*Speak in accordance with people's perception. Or do you enjoy the denial of Allah and His Messenger?*'

In this context, the study tries to determine the basic principles that make Quran have the power of influencing its interlocutors with its context and style, regardless of which era they are from, by providing verses and precedents which underline those principles. It also tries to present the universal consequences gained from particular verses and events to the educators who guide the youths in religious matters, with the perspective of '*lessons about the method derived from the essential source*'. Based on this perspective and also relevant verses, principles and examples, the study aims to systematize the forms which appear in mind with the following titles; 1. Knowing opposite views and ideas. 2. Avoiding continuous use of defensive language. 3. Avoiding the messages directly address the addressee. 4. Using simile, representation and metaphors in narration. 5. Avoiding mocks and insults. 6. See the positive sides of things. 7. Being a process-oriented person rather than result-oriented. 8. Prioritizing the representation of religion rather than just conveying its message.

As a result, in this study which intends to bring the language of rising generation and language of religion together, verses and precedents based on the given titles are presented. Thus, the study tries to offer clues about how to put together and apply the ideal and real aspects of the subject by providing the theoretical (academic) principles on the one hand and practical (experiential) examples on the other. In this respect, we hope that this study will contribute to both practical and theoretical practices, discourses, researches and applications about the language of youth and religion.

Key Words: Essence, Methodology, Youth, Language of Religion, Rising Generation.

GİRİŞ

Hangi ırka ve uygarlığa ait olursa olsun her çağın insanına ve her dönemin nesline hitap etmede; onlarla güçlü bir iletişim kurarak üzerlerinde olumlu bir etki oluşturmada "rüştünü ispatlamış" bir kitap olan Kur'an-ı Kerim, hiç şüphesiz Yüce Allah'ın ve O'nun son elçisinin insanlığa tevdi eylediği en önemli emanetlerin başında gelmektedir.¹ Bu büyük emanetin üzerinde durduğu en önemli konu ise dinî literatürde "Usûlü'd-dîn" başlığı altında

---

¹ Ayrıca bk. Muvatta', "Kader", 3.

zikredilen iman esasları ve imana dair meselelerdir. Zira bu tür (imanî) meseleler, edille-i şer‘iyye olarak nitelendirilen dînî kaynaklarımızın aslî unsuru olan Kur’an’ın öncelik verdiği (ehem) ve diğer (mühim) meselelerin de kendisine bağlı olduğu aslî rükûnlardır.

Kur’an-ı Kerim, bu tür aslî rükûnların muhkemliği ve muhteşemliği sayesinde hem tarihte hem de günümüzde diğer din, inanç ve ideolojilere; onların kutsal kabul ettikleri metinlere karşı her daim bariz bir üstünlüğe sahip olmuştur. Ancak Kur’an’ın bu bariz üstünlüğü sadece muhtevastaki aklî-mantıkî sağlamlık ve tutarlılıktan ileri gelmemektedir. Zira o, bu üstünlüğünü kullandığı üslup ve sunum tekniğinde de izhar etmiş; dolayısıyla mesajlarını, muhtevastaki bu harikuladeliğe eşdeğer bir hikmet, belagat, estetik form ve üslup ile muhataplarına aktarmıştır.

Müslümanlar gerek tarihte gerekse günümüzde Kur’an’ın bu içerik ve üslup bütünlüğüne dikkat etmedikleri zaman, hem dînî iletişim ve tebliğde hem de dînî yaşayış ve temsilde büyük sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunlar da sadece gayr-i Müslim unsurları değil, Müslümanların kendi nesillerinin dahi dînî konularda bir takım paradokslar ve hatta önyargılar içerisine sürüklenmelerine sebebiyet vermiştir.

Bu noktada yapılması gereken, teknolojik imkânlar sayesinde içeriğe ulaşmanın son derece kolay ve hızlı olduğu günümüzde bu içeriği doğru bir zamanda; doğru bir üslupla aktarabilecek hem donanımlı hem de bu donanımı aktarma konusunda becerikli ve vasıflı insanların sayısını artırmaktır. Bunu yapmanın yolu da makalenin başlığında değinildiği gibi öncelikle aslî kaynağımız olan Kur’an’ın sahip olduğu muhteva ve metodu doğru anlamak, sonra bu muhteva ve metodu onun maksat ve kapsamına uygun bir usûl/yöntem ile günümüz nesliyle buluşturabilmektir. Zira bunu yaptığımız takdirde iletişim ve etkileşim konusunda çağlar ve nesiller boyu başarısını kanıtlamış; hatta bu konuda metafizik âlemin varlıkları karşısında bile “rüşünü ispatlamış” (bk. el-Ahkâf, 29-30; el-Cin, 1-2) bir kitap olan Kur’an’a karşı vazifemizi bir nebze de olsa yerine getirmiş olacağız. Böylece yeryüzünün, gökyüzünün ve bu ikisinin arasındakilerin yüklenmekten çekindiği bu büyük emanetin gereğini yerine getirerek hem emanete ihanet gibi zalimce ve cahilce bir davranışın vebalinden kendimizi korumuş olacağız (bk. el-Ahzâb, 33/72), hem de bu büyük emaneti bizden sonraki nesillere olması gerektiği gibi aktarmış olacağız.

İşte bu realiteden hareketle bu çalışmada yapılması hedeflenen şey, Kur’an’da olmayan bir şeyi teklif etmek değil; aksine Kur’an’ın bünyesinde mündemiç bulunan bazı

usûl ve yöntemlere dikkat çekip bunları dinî iletişimde ve günümüzün yeni nesline dinî esaslarımızı aktarmada aktif bir şekilde kullanmayı teklif etmektir. Bu teklif yapılırken de Kur'an'dan ilhamla oluşturulan ve bir takım başlıklar eşliğinde sunulmaya çalışılan bu usûl ve yöntemlerin, yıllarca farklı platformlarda günümüz gençlerine yönelik uygulanıp netice alınan yöntemler olduğunu belirtmekte yarar görüyoruz. Dolayısıyla bu çalışmada teklif edilen her bir husus, bir taraftan Kur'anî ayetlere, diğer taraftan da tecrübî verilere dayanarak oluşturulmuştur. Böylece ayetlerin çağlar öncesinden insanlar üzerinde gerçekleştirdiği değişim ve dönüşümün günümüzün modern dünyasında da olgusal olarak mümkün olabilirliliği gösterilmiş olacak; Kur'an'ın insanı eğitmede; onu doğruya yönlendirmede kullandığı olağanüstü eğitim metodunun ve iletişim dilinin mükemmelliği bir nebze de olsa yansıtılmış olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışmada, aslî kaynağımız olan Kur'an-ı Kerim'in aslî konuları günümüz gençlerine aktarılırken eğitimcilerimizin dikkate alması gereken hususlar, yine Kur'an'dan alınan ilham ile şu başlıklar altında ifade edilecektir: 1. Karşıt Görüş ve Fikirleri Tanımak/Bilmek. 2. Sürekli Savunmacı Bir Dil Kullanmamak. 3. Doğrudan Muhatabı Hedef Alan Mesajlardan Kaçınmak. 4. Anlatımda Teşbih, Temsîl, Metafor ve Kıssalardan Yararlanmak. 5. Alay ve Hakaret Dilinden Kaçınmak. 6. Pozitif Yönleri Görebilmek. 7. Sonuç Odaklı Değil Süreç Odaklı Hareket Etmek. 8. Dinin Tebliğinden Ziyade Temsilini Öncelemek.

Şimdi, çerçevesi Kur'an-ı Kerim tarafından çizilen, Hz. Peygamber (sav) tarafından tebliğ, tebyîn ve temsîl edilen Din-i Mübîn-i İslam'ı yeni neslin diliyle buluşturmada eğitimcilerimizin nasıl bir din diline ve iletişim biçimine sahip olması gerektiğine dair mezkûr başlıkların detaylarına geçebiliriz.

1. KARŞIT GÖRÜŞ VE FİKİRLERİ TANIMAK/BİLMEK

Kur'an-ı Kerim, karşıt görüş, düşünce ve inanç sahiplerine, bunların öne sürdükleri iddialara kendi bünyesinde yer vermekten çekinmeyen bir kitap olup bu özelliği ile diğer din mensuplarının kutsal kabul ettikleri kitaplara karşı nev-i şahsına münhasır bir vasfa sahiptir. Öyle ki, Kur'an'da “ قَالَ الْكَافِرُونَ ” “Kâfirler dediler ki...” (Yûnus, 10/2), “ وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا ” “Şirk koşanlar dediler ki...” (en-Nahl, 16/35), “ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى ” “Yahudiler ve Hıristiyanlar dediler ki...” (el-Mâide, 5/18), “ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ” “Bize kavuşacaklarını ummayanlar dediler ki...” (el-Furkan, 25/21), “ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ ” “Hani münafıklar şöyle

diyorlardı...” (el-Ahzâb, 33/12) gibi ifadelerle karşıt görüşlerin; onların ileri sürdükleri iddiaların dillendirildiğini ve daha sonra da onların bu iddialarının çeşitli yöntemlerle cevaplandırıldığını birçok ayette müşahede etmekteyiz.²

Karşıt görüş sahiplerinin iddialarını zikrettikten sonra onların mezkûr iddialarının realiteyle çeliştiğini göstermek, onlardan delil talebinde bulunmak, argümanlarının doğruluğuna dair kendilerinden kanıt istemek, farklı ihtimallerin bulunabileceğine dair muhatapları düşünceye sevk etmek, karşıt görüş sahiplerini kendi düşünce ve görüşlerinden şüphe etmeye sevk edecek ifadeler kullanmak, soru cevap metoduyla muarızların iddialarını çürütmek, darb-ı mesel ve kıssalar yoluyla bazı hakikatleri anlatmak ve bu kıssalarda adı geçen peygamberlerle onların muhatapları arasındaki tartışmaları aktarmak Kur'an'da karşıt görüş sahiplerine karşı kullanılan yöntemler cümlesinden zikredebilir.³

Kur'an-ı Kerim'in karşıt düşünceye bu denli yer vermesinden mülhem olmalı ki, tarih boyunca Müslüman âlimler çeşitli ilmî meclislerde; hatta halifelerin saraylarında Yahudi, Hıristiyan, Mecusi ve mülhidler gibi gayr-i Müslim unsurlarla ilmî münazara ve tartışmalar tertip etmişlerdir.⁴ Ayrıca bu tartışmaların hakikate ulaşmada faydalı neticeler vermesi için önce karşıt düşünceyle tartışmanın usûlüne dair bir takım kurallar belirlemişler, ardından da “ilmü âdâbi'l-bahs ve'l-münâzara” veya “ilmü'l-münâzara” adıyla müstakil bir ilim dalı ortaya koymuşlardır. Böyle bir ilim dalına “ilmü'l-cedel” gibi daha çok sertlik çağrıştıran ve amacı öncelikle muhatabı mağlup etmek olan bir isimlendirmenin değil de ilmü'l-münâzara gibi karşılıklı ve birlikte düşünmeyi çağrıştıran; öncelikli amacın muhatabı

---

² Kur'an'da karşıt görüş sahiplerinin dillendirdiği iddialar ve bunlara dair verilen cevaplar için ayrıca bk. el-Bakara, 2/80, 88, 111-113, 116-118, 135, 140, 142, 170; Âl-i İmrân, 3/168; el-Enfâl, 8/49; el-İsrâ, 17/90-95; el-Mü'minûn, 23/24; el-Furkân, 25/4-5, 7-8, 32; el-'Ankebût, 29/12; es-Sâffât, 37/15-17; Sâd, 38/4-5, 16; el-Mü'min, 40/39-40; ez-Zuhruf, 43/20, 31; el-Ahkâf, 46/11; Kâf, 50/2-3.

³ Yusuf Şevki Yavuz, *Kur'an-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu* (İstanbul, İlim Kültür Yayınları, 1983), 113-182.

⁴ Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, (Kâhire: Dâru'l-Maârif, 1910), 3: 457-459; Cemil Saîd, *el-Münâzara fi'l-'asri'l-'Abbâsî*, (Bağdat: Mecelletü Külliyyeti'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, 1973), 5: 187-204. Buna dair bir örnek de mu'tezilî kelamcı ve müfessir Ebü'l- Kâsım el-Belhî'nin (ö.319/931) diğer din mensuplarıyla ve felsefi görüş sahipleriyle yaptığı münazaralardır. Hatta onun bu münazara ve dini davetleri sonucunda birçok kişinin İslam dinini seçtiği nakledilmektedir. Bk. İbnü'n-Nedîm, *Kitâbü'l-Fihrist*, nşr. Rıza Teceddüd (y.y., 1971), 219; İbnü'l-Murtazâ, *el-Münye ve'l-emel fi şerhi'l-müel ve'n-nihal*, thk. Muhammed Cevad Meşkûr (Beirut, 1979), 197; Hatice K. Arpağuş, “Bağdat Mu'tezile Ekolü: Kâ'bî Örneği”, *İslam Medeniyetinde Bağdat (Medînetü's-Selâm) Uluslararası Sempozyum (Türkiye-İstanbul, 07-09 Kasım 2008)*, (İstanbul, 2011), 162.

rezil etmek değil de hakikati keşfetmek olan bir isimlendirmenin seçilmesi, İslam düşünce geleneğinin ilmî hassasiyet ve nezaketini gösteren câlib-i dikkat bir durumdur.⁵

Karşıt düşünceyi bilmek, tanımak, onun argümanlarından haberdar olmak İslam düşünce ve eğitim geleneğinde o derece önemsenmiştir ki, bir süre sonra medresede okuyan talebelerin münazara alanında yazılan bir eseri okuması dahi gelenek halini almıştır. Bu tür eserlerin kaleme alınmasının çoğalmasından sonucunda zamanla münazaranın sadece dînî argümanlarla yapılmasını esas alan “Pezdevî Usûlü” ile münazarada sadece dînî değil felsefî ve mantıkî her türlü bilgiden istifade etmek gerektiğini söyleyen “Âmidî Usûlü” şeklinde iki ana telif türü teşekkül etmiştir.⁶

Bütün bu teorik bilgilerden hareketle şunu söyleyebiliriz ki, bugünün din eğitimcileri, muhataplarıyla iletişim kurarken başta kendi medeniyetlerine ait dînî müktesebata vâkîf olmalı; ardından diğer/karşıt/öteki inanç, kültür ve uygarlıklara ait fikir, düşünce ve iddialardan haberdar olmalıdırlar. Zira bu durum hem kendi kutsal kitabımız Kur’an’a, hem de bu mucize kitabın açıklaması hükmünde olan geleneksel Ehl-i Sünnet tefsirlerine ait en temel vasıflardan birisidir ki,⁷ mezkûr kaynaklardan beslendiğini söyleyen günümüz din eğitimcilerinin, üstelik kitle iletişim araçları sayesinde bilgiye ulaşmanın bu denli kolay olduğu bir dünyada böyle bir vasıftan bigâne kalmaları onlar için önemli bir nakısa olacaktır. Çünkü pratik hayattaki deneyimlerimiz de şunu göstermiştir ki, Müslüman bir ailede doğup büyümesine rağmen özellikle büyük şehirlerde eğitim gören gençlerimiz, bir taraftan diğer dinlerin inanç ve ritüellerini merak etmekte, diğer taraftan da hem İslam’ın hem de diğer dinlerin inanç ve ibadet dünyasına vâkîf olan bir din eğitimcisinin söylediklerini çok daha fazla ciddiye almaktadırlar.

2. SÜREKLİ SAVUNMACI BİR DİL KULLANMAMAK

Yukarıda birinci maddenin açılımı bağlamında ifade etmeye çalıştığımız vasıflara sahip olan bir din eğitimcisinin ikinci olarak sahip olması gereken hususiyet, muhataplarına

⁵ Yusuf Şevki Yavuz, “Münâzara”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31: 576.

⁶ İbn Haldûn, *Mukaddimetü İbn Haldûn*, nşr. Ali Abdülvâhid Vâfi (Kahire, 1401), 3: 1068.

⁷ Bu konuda karşıt düşünce sahiplerine ve onların iddialarına eserlerinde hiç çekinmeden büyük bir vukûfiyetle yer vermeleri ve sonra da bunları cevaplayabilecek derecede bir donanıma sahip olmaları açısından Ehl-i Sünnetin Mâtürîdî ve Eş’arî çizgideki iki büyük dirayet tefsiri *Te’vilâtü’l-Kur’an* ile *Mefâtihu’l-Ğayb* adlı tefsirlere ve yine İmam Mâtürîdî’nin *Kitâbü’t-Tevhîd* adlı eserine bakılabilir.

dini anlatırken sürekli savunmacı bir dil kullanmamaya dikkat etmesidir. Zira bu durum özellikle günümüz gençleri tarafından çoğu zaman itici bir tutum olarak karşılanmaktadır.

Böyle bir duruma düşmemek için eğitimcinin öncelikle kendisini dinin sahibi olarak, öğrencilerini de kendisinin veya dinin karşıtı/rakibi olarak görmemesi önemlidir. Zira böyle bir durum zamanla onu aceleciliğe, motivasyon düşüklüğüne, umutsuzluğa, öfkeye ve hatta bunun doğal sonucu olarak alıngan, sert ve kırıcı bir üsluba sevk edecektir. Bu da din ile insan arasındaki en büyük iletişim engellerinden birisini oluşturacaktır.

Din eğitimcisinin böyle bir duruma düşmemesi için her daim dinî emirler karşısında Hz. İbrahim'in ve Hz. İsmail'in teslimiyet ve sadakatini hatırla(t)ması önemlidir (bk. es-Sâffât, 37/100-105). Zira her ne kadar içerisinde birçok hikmet barındırsa da ilahî emirler nihayetinde Allah emrettiği için yerine getirilirler.

Hulasa olarak, dinî hakikatleri anlatan kişi, her daim savunma konumunda olması gereken bir kişi değildir. Dolayısıyla her zaman soruları cevaplandırın değil, kimi zaman da muhataplarına sorular sorarak onları hakikat üzerinde veya iddia ettikleri şeyler üzerinde düşünmeye/sorgulamaya davet eden bir kişi olmalıdır. Nitekim Kur'an'daki “ قُلْ أَرَأَيْتُمْ ” “De ki: Hiç düşündünüz mü?” (el-Kasas, 28/71-72; el-Mülk, 67/30) ve “ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ ” “Andolsun ki onlara sorsan...” (et-Tevbe, 9/65; el-Ankebût, 29/61, 63) gibi ifadeler ile Hz. İbrahim'in muhataplarıyla yaşadığı bazı diyaloglar bu bağlamda dikkatle incelenmelidir (bk. el-Bakara, 2/258; el-En'âm, 6/74-81; el-Enbiyâ, 21/51-67).

3. DOĞRUDAN MUHATABI HEDEF ALAN MESAJLARDAN KAÇINMAK

Eğitimcilerin öğrencilerle iletişiminde en önemli handikaplarından birisi, bazı meseleleri kişiselleştirmeleri ve bunun sonucu olarak mesajlarını doğrudan muhatabı hedef alacak tarzda yönelmeleridir. Bu durum özellikle genç nesli, hakikat olduğunu hissetse bile mesajı kabullenmekten alıkoymakta; eğitimcinin sözlerine karşı bir bariyer oluşturmasına ve hatta bir zaman sonra reaksiyon göstermesine sebep olmaktadır. Böyle bir durumda eğitimcilerimizin mesajlarını bazen dolaylı soru cümleleriyle sunması (bk. Hûd, 11/88; Yâsîn, 36/81; el-Mü'min, 40/28-33), ben dilini kullanması (bk. Yasin, 36/22-25), meseleyi hikâye,

kıssa ve anekdotlarla anlatması, Hz. Peygamber (sav)'in yaptığı gibi olumsuz durumları isim vermeden genele hitap ederek ve çok fazla detaya girmeden anlatması oldukça önemlidir.⁸

4. ANLATIMDA TEŞBİH, TEMSİL, METAFOR VE KISSALARDAN YARARLANMAK

İnsanın, cenneti kazanmaya doğru giden eğitim yolculuğundaki en önemli yardımcısı ve yol göstericisi hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. Öyle ki, Kur'an, en yüksek ilahi hakikatleri dahi muhataplarının dünyasından verdiği kimi örnek, teşbih, temsil ve metaforlarla onların idrak seviyelerine yaklaştırmış ve bu hakikatleri toplumun en ümmî kesiminin bile anlayabileceği bir formda anlatmıştır. Nitekim yaşantılarında ticaret olgusuna büyük önem veren, ticarî kârı hayatlarının en önemli gayesi haline getiren Mekke toplumuna bazı hakikatleri ticari kavram ve teşbihlerle anlatması ve “*ticaret/terazi/mizan/kâr/zarar*” gibi olgulardan hareketle onların nazarlarını gerçek kayıp ve kazanç yeri olan ahiret hayatına yönlendirmesi, Kur'an'ın bu alandaki mucizevi etkisinin müşahhas bir özelliğidir.⁹

İşte bu olgudan hareketle bu başlık altında Kur'an'ın bu yöntem ve üslubundan (belagatinden) ilham alınarak, gençlerle iletişim halinde olan ve onlara İslami bir eğitim veren/vermeyi amaçlayan eğitimcilere, günümüz gençliğinin metafizik ve dînî soruları/sorgulamaları karşısında, onları hakikate daha kestirme yoldan ulaştıracak temsîlî/metaforik anlatım yönteminden istifade etmeleri teklifinde bulunulacak ve din eğitiminde kullanabilecekleri kimi metafor örnekleri sunulmaya gayret edilecektir.¹⁰

4.1. İNANÇ-İBADET-AHLAK İLİŞKİSİNE VE BÜTÜNLÜĞÜNE YÖNELİK METAFORLAR

Aslî kaynaklarımız olan ayet ve hadislere bakıldığında, iman etmedikçe cennete girilemeyeceği (Âl-i İmran, 3/19, 85; el-Mâide, 5/72),¹¹ bununla birlikte sadece iman etmekle veya iman ettiğini söylemekle de Müslümanlığın kemale ulaşmasının mümkün olamayacağı; beraberinde salih amellere ve ahlaki vasıflara sahip olmak gerekliliğinin vurgulandığı

⁸ Buhârî, “İ'tisâm”, 5; Müslim, “Fedâil”, 128.

⁹ Bu bağlamda “ticaret” kavramının kullanımına yönelik el-Bakara, 2/16; en-Nur, 24/37; el-Fâtır, 35/29; es-Saff, 61/10 ve el-Cuma, 62/11 ayetlerine; “mizan/terazi” kavramının kullanımına yönelik ise, el-Âraf, 7/8-9; el-Enbiya, 21/47; el-Mü'minûn, 23/102-103 ve el-Kâria, 101/6-8. ayetlerine bakılabilir.

¹⁰ Bu örneklerin detayı için bk. Emrullah Tuncel, “Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitime Yönelik Bir Yöntem Teklifi: Temsîlî/Metaforik Anlatım”, *Uluslar arası İslam Eğitim Kongresi 2018 Bildiriler Kitabı (İstanbul, 27-28 Nisan 2018)*, ed. Hafsa Nur Aslanoğlu-Sibel Özil, (İstanbul: Yekder Yayınları, 2018), 561-580.

¹¹ Ayrıca bk. Müslim, “İman”, 93-94.

görülmektedir (bk. el-Bakara, 2/8, 214; Âl-i İmrân, 3/142; el-‘Ankebût, 29/2-3; el-Hucurât, 49/14).

Bu gerçeğe rağmen günümüz insanların din algısında bazen şöyle bir eksiklik göze çarpmaktadır: Bir grup, dini sadece ibadetlerden/ritüellerden ibaret zannederek onun kalp ve ahlak boyutunu yani özünü ihmal ederken, diğer bir grup ise dini sadece maneviyattan ve kalbî hissiyatlardan ibaret zannederek onun ibadet/ritüel boyutunu gereksiz görebilmektedir.

Muhataplarının bu konudaki eksikliklerini gidererek onların sağlıklı ve bütüncül bir din algısına sahip olmalarını isteyen bir eğitimci, bu konuyu günümüz gençlerine, yaşadıkları hayattan seçilen güncel örneklerden hareketle aşağıdaki metaforlar eşliğinde anlattığı takdirde, hem iman ve ibadetlerin vazgeçilmez bir önceliğe sahip olduğu bilincini, hem de bu inancın beraberinde salih amel ve ahlaki erdemleri gerektirdiğini güncel bir üslup ile aktarmış olacaktır.

4.1.1. “Diploma–Öğrenci–Kayıt” Metaforu

Gençlere iman-amel-ahlak ilişkisini ve bütünlüğünü anlatan bir eğitimcinin bu konuda istifade edebileceği metafor, başlıkta yer alan “*Diploma-Öğrenci-Kayıt*” metaforudur. Şöyle ki, bir öğrencinin eğitim sürecinin sonunda diploma alabilmesi nasıl ki öncelikle okula kayıt yaptırmasına bağlıysa, aynı şekilde bir insanın da dünyadaki eğitiminin sonunda “diploma alabilmesi” (amel defterini sağdan alabilmesi) için -“okula/sisteme kayıt yaptırma” anlamında- öncelikle iman etmesi gerekir. Zira okula kaydını yaptırmayan bir kişi, yüzlerce sınav kâğıdını doldursa, performans ve proje ödevleri yaparak öğretmene teslim etse dahi, bu durum nasıl ki puan olarak kendisine dönmüyorsa, imansız bir şekilde yapılan amellerin de ahirette kendisine puan (sevap) olarak dönmesi mümkün değildir. Binaenaleyh, başlangıçta birkaç dakika süren bir kayıt işlemi nasıl ki, yıllarca sürecek sınavlardan ve ödevlerden puan alabilmenin; okul hayatı boyunca verilecek emeklerin karşılığını görebilmenin ön şartıysa, birkaç dakikalık iman eylemi (kelime-i şهادet getirmek) de dünya hayatı boyunca yapılacak salih amellerin karşılığını görebilmenin ön şartıdır.

4.1.2. İbadetler ve “Ders Notları” Metaforu

Bir okulda eğitim gören öğrencilerin eğitimlerinin sonunda başarılı olabilmeleri için sadece kayıt yaptırmaları yetmiyor; buna ilaveten ders notlarına ve öğretmenleri tarafından

verilen ödevlere karşı titiz olmaları gerekiyorsa, dünyaya âlemlerin Rabbi tarafından eğitim amaçlı gönderilen insanların da, iman ettikten sonra O'nun verdiği ödevlere (ibadetlere) azami titizliği göstermeleri gerekmektedir. Zira bu durum ahirette alacakları “karnenin” başarısı için önemli bir parametre teşkil etmektedir.

Öğretmenlerin verdiği ödevler nasıl ki öğrencilerin faydası için olup onların tekâmülü için söz konusuysa, Allah tarafından insanlara emredilen ibadetler de kendi zatı için değil insanların tekâmülü için söz konusudur. Binaenaleyh, sene sonundaki karnelerde nasıl ki dersler ve akademik notlar başarıyı önemli ölçüde etkiliyorsa, ahiretteki amel defterlerinde de Allah'ın, insanların tekâmülü için verdiği ödev niteliğinde olan ibadetler önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla tüm ibadetler, karnedeki ders notları gibi bizim uhrevi karnemizin başarısı için olmazsa olmaz bir niteliğe sahiptirler.

4.1.3. Güzel Ahlak ve “Davranış Notları” Metaforu

Bir öğrencinin eğitiminin sonunda istenilen hedefe gelip gelmediğinin tek ölçüsü sadece ders notları değildir. Ders notları iyi olmasına rağmen davranış olarak sürekli problem çıkaran, başta sınıf arkadaşlarına ve öğretmenlerine saygısı olmayan bir öğrencinin istenilen sonucu elde etmesi nasıl mümkün değilse, bir insanın sadece ders notları mesabesinde olan ibadetleri yerine getirmesine rağmen davranış notu mesabesindeki ahlaki ilkelere ve kul haklarına aykırı hareket etmesi de onun uhrevi başarısını olumsuz etkileyecektir. Zira güzel ahlak, mahşer günü mizanda en ağır gelecek amellerdendir.¹²

Bu sebeple İslam âlimleri İslam dinini özetlerken “*Allah'a itaat ve mahlûkata şefkattir*” (*et-ta'zîm li emrillah ve's-şefakatü alâ halkillah*) diye veciz bir şekilde özetlemişlerdir.¹³ Günümüzde din eğitimi veren eğitimcilerimizin bu veciz ilkeyi yukarıda zikretmeye çalıştığımız iki metafor eşliğinde anlatmaları, konunun yeni nesil tarafından çok daha net bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

4.2. İNSAN VE PEYGAMBER İLİŞKİSİNE YÖNELİK METAFORLAR

4.2.1. “Yolcu–Gemi–Deniz” Metaforu

¹² Tirmizî, “Birr”, 62; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 8.

¹³ Mustafa Çağrı, “Saygı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 212.

Hayat bir denize, insan bu denizdeki yolcuya benzerse eğer; peygamber de -Necip Fazıl'ın dediği gibi- insanı bu yolculuğunda sahile selametle götüreren sağlam bir gemi gibidir. Deniz yolculuğuna çıkan bir yolcu için gemi, bir taraftan onu boğulma gibi çeşitli tehlikelerden korumakta, diğer taraftan hedefine kolayca ulaşmasını sağlamaktadır. İşte hayat yolculuğuna çıkan bir insan da peygamber sayesinde hem yanlış ve tehlikeli yollardan kendisini korumuş olacak, hem de hakikate daha kestirme yoldan ulaşma imkânına kavuşmuş olacaktır.

4.2.2. “Öğrenci–Diploma–Müdür” Metaforu

Hayatı bir okula, insanı bu okuldaki öğrenciye benzetirsek şayet, peygamberi de bu okulun sonunda öğrencinin alacağı diplomaya mühür vuran bir idareci/müdür gibi düşünebiliriz. Nasıl ki bir öğrencinin eğitimin sonunda başarılı sayılabilmesi, diplomasındaki yetkili idarecinin bu mührüne bağlıysa; insanların da kurtuluşa ermesi için sadece Allah'a iman etmesi (deizm) yeterli olmayıp aynı zamanda Allah tarafından yetkilendirilen peygamber(ler)e de iman etmeleri elzemdir.¹⁴ Zira bir makamda bulunan kişiyi inkâr etmek, öncelikle onu o makama getireni inkâr etme ve önemsememe anlamına gelmektedir.

4.3. PEYGAMBER KISSALARI VE KAVİMLERİN HELÂKİNE YÖNELİK METAFORLAR

Tarih boyunca -fiziksel, sosyal, beşeri ve ahlaki yasalar gibi- Allah'ın kâinatta ve dünyada koymuş olduğu kanunlara (Sünnetullah'a) aykırı davranan kavimlerin helak edilme gerekçelerinin ve hikmetlerinin, günümüz nesli tarafından daha iyi kavranabilmesi için şu iki metaforun kullanılması faydalı olacaktır.

4.3.1. “Bilgisayara Format Atmak” Metaforu

Bir bilgisayardaki virüsler, işletim sistemini kilitleyecek hale geldiği zaman uygulanan format atma işlemi, nasıl ki sistemin selameti için gerekli bir durum arz ediyorsa, dünyadaki kötü insanlar da haddi aşarak artık iyilerin yaşam alanlarını yok etmeye başladığında, Yüce Allah tarafından helak edilmiş ve böylece de sistemin (yaşamın) devamı sağlanmıştır. Bu arada, format atmak isteyen kişi nasıl ki bilgisayardaki bazı (gerekli) dosyaları yedekliyorsa, Yüce Allah da helak öncesinde hayatın devamı için gerekli olan bazı

¹⁴ Bu sebeple dünya eğitimimizin sonunda alacağımız diplomanın geçerli olabilmesi için o diplomanın sonunda “*Muhammedün Rasûlullah*” mührünün olması elzemdir.

insanları -Hz. Nuh'un gemisi ve içindekiler gibi- korumaya alıp onları adeta yedeklemiştir (bk. el-A'râf, 7/64; el-Fussilet, 41/18).

4.3.2. “Vücudu Ameliyat Etmek” Metaforu

Kur'an'ın birçok kıssasında yer alan kavimlerin helakine dair ayetleri okuyan günümüz neslinin, bu kıssalar karşısında Allah'ın adalet ve merhametine dair yanlış bir itikada sahip olmamaları için eğitimeçilerimizin, “doktorun bir vücudu ameliyat etmesi” metaforunu kullanmaları mümkündür. Şöyle ki, vücudun her hangi bir yerinde bir problem (hastalık) meydana gelip yayılma eğilimi gösterdiğinde bir doktorun yapması gereken operasyon (cerrahi müdahale) neyse, kavimlerin helak edilmesi de odur. Zira doktorun gereksiz merhamet gösterip hastalıklı bölgeye müdahale etmemesi nasıl ki tüm vücudun/organizmanın hayatını riske atmak ve böylece adalete aykırı bir tutum içerisine girmek anlamına geliyorsa, Yüce Allah'ın, tarihteki bazı kavimleri helak etmesi de, aslında adaletin tecellisi anlamına gelmektedir (bk. el-Ankebût, 29/40).

4.4. KUTSAL KİTAPLARIN GÖNDERİLİŞ AMAÇLARINA YÖNELİK METAFORLAR

Günümüz küreselleşen dünyasında farklı dinî metinlere ulaşabilen ve dini gruplarla diyalog halinde olan gençlere İslam inanç esaslarının önemli ilkelerinden birisi olan kutsal kitap inancını doğru ve anlaşılabilir bir şekilde anlatabilmek oldukça önem arz etmektedir. Aksi halde gençlerin deizme kayması işten bile değildir. Bu sebeple “vahiy-kitap-peygamber” olgusunu aşağıdaki metaforlar ile açıklamak, hem İslam'ın ruhuna ve maksadına hem de zamanın ruhuna ve şartlarına uygun olacaktır diye düşünüyoruz.

4.4.1. “İlk-Orta-Lise Ders Kitapları” Metaforu

Eğitimin en önemli ilkelerinden birisi, muhatapların seviyesine uygun bir müfredat belirleyebilmektir. Bu sebeple eğitim planlayıcıları ve yöneticileri, öğrencilerin seviyesine uygun müfredat/kitap/konu belirleyerek bunları uygulayabilecek nitelikteki öğretmenleri görevlendirip öğrencilere gönderirler. Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah da, Rab (eğitici/terbiye edici) vasfıyla, dünyaya gönderdiği insanları hiçbir zaman müfredatsız (kitapsız) ve öğretmensiz (peygambersiz) bırakmamış; insanların seviyesine ve gelişimine göre yeni bir müfredat (kitap) veya öğretmen (peygamber) göndermiştir (Âl-i İmran, 3/164).

Bu noktada şu hususun farkına varılması önemlidir. Bir sonraki eğitim dönemine/seviyesine ulaşan bir öğrencinin “Ben önceki (ilkokul-ortaokul) öğretmenlerimi ve kitaplarımı istiyorum” deme lüksü yoksa ahir zamanda yaşayan bir insanın da -itikadi açıdan- “Ben önceki peygamberlere/kitaplara uymak istiyorum” deme lüksü yoktur. Zira uhrevi mesuliyet açısından her insan kendi dönemindeki rehberine uymak zorundadır ki, bugün o rehberin adı Kur’an ve Hz. Muhammed (sav)’dir. Çünkü nasıl ki her yeni kitap ve öğretmen, bir önceki sınıfta anlatılanları tamamlamaktaysa; her yeni kutsal kitap ve peygamber de öncekileri nakz etmek için değil, aksine tasdik ve itmam etmek için gönderilmiştir (bk. el-Bakara, 2/4, 136; Âl-i İmran, 3/3, 81, 84; el-En‘âm, 6/92; eş-Şûrâ, 42/13).

4.4.2. “Anayasa-Kanun-Tüzük Değişikliği” Metaforu

Kanun yapıcılar nasıl ki insanların ihtiyacına ve gelişimine göre anayasada veya kanunlarda çeşitli değişikliklere gidiyorlarsa, âlemlerin Rabbi ve mutlak adalet sahibi olan Yüce Allah da insanlara olan adalet, şefkat ve merhameti gereği tarih boyunca yeni kitaplar ve yeni şeriatlar (kanunlar) göndermiştir. Nasıl ki güncel hayatta ve mer’î hukukta en son çıkan anayasa/kanun/tüzük/yönetmelik, daha öncekileri yürürlükten kaldırıyorsa; son kitap olan Kur’an da, önceki kitapları yürürlükten kaldırarak nesh etmiştir (bk. el-Bakara, 2/106; en-Nahl, 16/101-102).

4.5. MAHŞER VE AHİRET AHVALİNE YÖNELİK METAFORLAR

İslam dininin ve İslam eğitiminin en önemli esaslarından (zarûrât-ı dîniyye’den) birisi, hiç şüphesiz ahiret inancıdır (bk. el-Bakara, 2/4, 62, 177; en-Nisâ, 4/136). Zira bu inanç, aslında adaletli bir Allah inancının doğal bir sonucu olup aynı zamanda dünya hayatını anlamlandıran bir özelliğe sahiptir.

Ancak günümüzde deizmin, nihilizmin ve dünyevileşmenin özellikle de gençler arasında yaygınlaşmasının bir tezahürü olarak ahiret hayatının ve ahirete dair insanların geçireceği evrelerin sanki bir hayal gibi algılandığı ve bu inanç esasının içselleştirilemediği (yakînî bir imana dönüşemediği) görülebilmektedir.

Hâlbuki örgün eğitimde yer alan gençlerin, her yıl yaşadığı bazı olgular aslında ahirete dair Kur’an’ın haber verdiklerini hatırlatacak özelliktedir. Nitekim okulun son gününde eğitimin bittiğini gösteren son zil, dünya hayatının sona erdiği günde İsrail’in

üfleyeceği Sûr'a benzemektedir (Tâhâ, 20/102; en-Neml, 27/87; ez-Zümer, 39/68; Kâf, 50/20). Aynı şekilde okulun son gününde eğitim kurumunun ışıklarının söndürülerek eğitimin tamamlanması, kıyamet gününde güneşin ışığının söndürülmesine (et-Tekvîr, 81/1), karne günü okul bahçesinde öğrencilerin yaptıklarının sonucunu almak için sınıf sınıf toplanması ise mahşer meydanında insanların saflar halinde toplanmasına benzemektedir (el-Kehf, 18/48).

Karne günü bahçede sınıflar/sıralar halinde bekleyen öğrencilere karnelerini dağıtmak için bahçeye doğru inmeye başlayan öğretmenlerin durumu, göklerin yarılp meleklerin mahşerde bekleyenlere doğru inmesini (el-Furkan, 25/25), karnelerin dağıtılması ise amel defterlerinin dağıtılması anını hatırlatmaktadır (el-İsra, 17/13-14; el-Kehf, 18/49; et-Tekvîr, 81/10).

Amellerin ayrıca mizanda tartılması ise -ortalamaya farklı yansımaları olan dersler gibi- ağırlıklı not ortalamasını çağrıştırmaktadır. Zira nasıl ki her dersin ağırlıklı not ortalamasına etkisi farklıysa, her amelin mizandaki ağırlığı da amelin türüne, kişinin niyet, samimiyet vb durumlarına göre birbirinden farklılık arz edecektir (el-A'râf, 7/8-9; el-Enbiya, 21/37; el-Mü'minûn, 23/102-103; el-Kâria, 101/6-9).

Karnede zayıf notları çok olan ve sınıfta kalan kişilerin durumu, kıyamet günü amel defterleri sol taraflarından verilen ve günahları sevaplarını geçen "Ashabü's-şimâl" kavramını (el-Hâkka, 69/25-34; el-Vâkıa, 56/28-40); takdir veya teşekkür belgesi olarak sınıfını başarıyla geçen öğrencilerin durumunu ise amel defterleri sağ taraflarından verilen ve sevapları günahlarından çok olan "Ashabü'l-yemîn" kavramını hatırlatmaktadır. Bu durumda olan bir öğrenci nasıl ki, başarısının herkes tarafından görülmesini arzu ediyorsa; mahşerde amel defterini sağ tarafından alanlar da mutluluklarını haykırarak ve başarılarını herkesin görmesini arzulayacaklardır (el-Hâkka, 69/19-24; el-Vâkıa, 56/41-50). Bununla birlikte Kur'an'da "önde olanlar ve öncüler" anlamında "Sâbikûn" kavramı geçmektedir ki, bunlar Allah'a kullukta ve cennete girmede öncü olan kimselerdir (el-Vâkıa, 56/9-12). Kullukta dereceye giren kimseler diye nitelendirebileceğimiz bu kişileri, sene sonu başarı sıralamasında dereceye giren öğrenciler metaforuyla izah etmemiz mümkündür.

Ahirette gerçek kayıp ve kazançların tüm gerçekliğiyle hissedildiği bir atmosferde, Kur'an-ı Kerim bizlere cennet ve cehennem arasında bekletilen insanlardan (ashâbü'l-a'râf) bahsetmektedir. Bunlar ekser ulemanın görüşüne göre sevap ve günahları birbirine denk olan

kişiler olup¹⁵ bunların, bir taraftan cennete gitme umuduyla heyecanlanıp ümide kapıldığı; diğer taraftan da cehenneme atılma korkusuyla Allah'a yalvarıp yakardığı görülmektedir (el-A'râf, 7/46-47). Bu durum, sene sonunda sınıfını geçip geçmediği henüz belli olmayan; kurul/yönetim kararıyla durumu netleşecek olan öğrencileri ve onların yaşadığı psikolojiyi andırıyor. Zira bu tür öğrenciler bir taraftan, sınıfını başarıyla geçen ve tatile çıkmayı hak eden öğrencilere bakarak onlara imrenmekte; diğer taraftan sınıf tekrarına kalarak başarısız olan öğrencilerin durumuna bakarak tedirgin olmaktadır. İşte bu durum bizlere, ahirette A'râf ashabının yaşayacağı psikolojiyi ve endişeyi hatırlatmaktadır.¹⁶ Eğitimcilerimizin bu olguyu, iyilik ve ibadetleri artırmada motivasyon eksikliği hisseden ve iyiden yana tercihini yapmakta zorlanan öğrencilerine uhrevi âlemde a'râfta kalmamaları adına bir uyarı olarak aktarmaları mümkündür.¹⁷

Son olarak Kur'an-ı Kerim'de cennetlikler ile cehennemlikler arasında geçecek olan bazı sahneleri tasvir eden kimi ayetler vardır ki (bk. el-A'râf, 7/44-51; el-Müddessir, 74/40-47), bunlar sene sonundaki çalışan ve çalışmayan öğrenci diyalogları metaforu üzerinden anlatılabilir. Zira böyle bir anlatım üslûbu, Kur'an'da anlatılan ahiret ahvalinin ne kadar makul ve gerçekçi (hakikat) olduğunun fark edilmesine; dolayısıyla hesap gününe hazırlanmak gerektiğine dair inancın daha kolay içselleştirilmesine katkı sağlayacaktır.¹⁸

5. ALAY VE HAKARET DİLİNDEN UZAK DURMAK

Din eğitimcilerinin dinî iletişimde en çok dikkat etmesi gereken hususlardan birisi, eylem ve söylemlerinde bir şahsı, bir grubu veya bir zümreyi alaya almamalarıdır. Zira bu durum, muhatapların din eğitimcisinden ve hatta dinin kendisinden uzaklaşmalarına ve her hangi bir problem yaşadıklarında din eğitimcisini o problemin bir çözüm mercii olarak görmemelerine sebebiyet vermektedir. Çünkü insanlar ve özellikle de gençler, alaycı bir üsluba sahip kimselerin yanında hem kendilerini rahat ve güvende hissedemezler hem de bu tür kimselerle sıkıntılarını paylaşmaktan imtina ederler. Hâlbuki eylem ve söylemlerimizden insanların kendilerini huzur ve emniyette hissetmesi bizim mümin ve müslim oluşumuzun bir

¹⁵ Yusuf Şevki Yavuz, "A'râf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 259.

¹⁶ Böyle bir durumda öğrencinin sınıfını geçip geçmeyeceği kurul/yönetim tarafından belirlenirken; a'râfta bekletilen insanların akıbeti ise, tevhit ilkesi ve din gününün yegâne maliki olması gereği (bk. el-Fâtiha, 1/4 ve el-İnfîtâr, 82/19), sadece Allah'ın adalet ve/veya merhametine göre belirlenecektir.

¹⁷ Yavuz, "A'râf", 3: 259.

¹⁸ "Ahiret Ahvâline Yönelik Metaforlar" başlığı altında zikredilen bütün metaforların detayları için bk. Emrullah Tuncel, "Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitime Yönelik Bir Yöntem Teklifi: Temsîli/Metaforik Anlatım", 576-580.

göstergesi olup (bk. Tirmizî, “Îmân”, 12), bunun aksi bir durum olan başkalarını küçümseyen bir tavır ise kişiye günah olarak kifayet edecek büyüklükte bir yanlışı bünyesinde barındırmaktadır (bk. Ebû Dâvûd, “Edeb”, 80).

Ayrıca sürekli alayvâri bir üsluba sahip olan eğitimcilerde bir süre sonra eleştiriye ve gelişime kapalı, kendisinden başkasını beğenmeyen kibir abidesi bir kişilik meydana gelir ki, bu da zamanla kişiyi mesleki körlük diyebileceğimiz bir devr-i fâside götürür. Bununla birlikte bu durum, yeni neslin özgüvensiz, ürkek, kendisini doğru ifade edemeyen, risk/sorumluluk almaktan ve eleştirilmekten çekinen; kendisine laf gelir korkusuyla sürekli tedirgin olan aciz bireyler olmalarına yol açar. Dolayısıyla böyle bir neticeye sebebiyet vermemek için dinî konularda rehberlik eden kişilerin insanlarla hikmete uygun en güzel biçimde konuşmayı emreden (el-Bakara, 2/83; en-Nahl, 16/125); aksi halde aralarına şeytanın gireceğini ihtar eden (el-İsrâ, 17/53) ve kendisiyle aynı inancı paylaşmayanlara dahi hakaret etmeyi yasaklayan (el-En‘âm, 6/108) ilahi ilkelere her daim istikrarlı bir şekilde sadakat göstermeleri oldukça önemlidir.

6. POZİTİF YÖNLERİ GÖREBİLMEK

Yeni nesille iletişim halinde olan her eğitimcinin göz önünde bulundurması gereken önemli bir husus, gençlerin öncelikle pozitif yönlerini ön plana çıkararak onların değerli birer şahsiyet olduklarını kendilerine hissettirmektir. Zira hocasının nezdinde iyi bir konumda olduğunu düşünen bir öğrenci ona mahcup olmama adına olumlu yönlerini sürekli canlı tutma çabası içerisinde olacaktır. Bunun aksine sürekli olumsuz yönleri ön plana çıkarılan ve her daim negatif telkin ve söylemlere maruz kalan bir öğrenci ise özelde hocasının, genelde ise insanların nezdinde zaten damgalandığını ve ne yaparsa yapsın bu olumsuz imajın artık değişmeyeceğini düşünerek umutsuzluğa kapılabilmekte; bu umutsuzluk hali de onu negatif yönlerini giderme gayretinde bulunmaktan alıkoymaktadır.

Bu noktada din eğitimcilerimizin aslî delillerimiz olan Kur’an ve sünnetten alacağı önemli mesajlar söz konusudur. Zira Kur’an-ı Kerim’in kimi ayetlerine baktığımızda kendisine iman etmeyen grupların dahi bazı olumlu vasıflarına dikkat çekildiğini (bk. Âl-i İmrân, 3/75, 113-114; el-Mâide, 5/82-83), Hz. Peygamber (sav)’in de insanlardaki olumlu vasıfları özellikle ön plana çıkararak onları bu vasıflarla taltif ettiğini görmekteyiz (bk. Buhârî, “Ashâbü’n-Nebî”, 6; Müslim, “Fedâilü’s-sahâbe”, 22; Tirmizî, “Menâkıb”, 21, 33).

7. SONUÇ ODAKLI DEĞİL SÜREÇ ODAKLI HAREKET ETMEK

Eğitimcinin sonuç odaklı hareket etmemesinden kasıt, kendisini insanlara dilediği gibi şekil verme kudretiyle muttasıf bir kişi gibi görmemesidir. Zira sürekli sonuç odaklı hareket etmek zamanla kişiyi aceleci, agresif, her şeye müdahil olan ve hedefe giden her yolu mubah gören bir anlayışa doğru sürükleyecektir. Aynı zamanda bu durum mezkûr eğitimcinin istediği sonucu elde edemediğinde ya kırıcı ve hırçın; ya da umutsuz ve bitkin bir kişiliğe bürünmesine yol açabilmektedir.

Bu realiteden hareketle Kur'an-ı Kerim her daim Hz. Peygamber (sav)'e insanların bekçisi, zorlayıcısı ve vekili olmadığını hatırlatmakta (el-En'âm, 6/107; Yûnus, 10/99, 108); onu insanlarda beklenen neticeyi göremediği için kendisini heder etmemesi gerektiği konusunda uyarılmaktadır (eş-Şuarâ, 26/3). Bu sebeple dinî tebliğde bulunan kişi, öncelikle insanları istediği gibi şekillendiremeyebileceğini (el-Kasas, 28/56) bilmelidir. Bu bilgiden hareketle de sonuca ulaşmada acele etmemesi (el-Ahkâf, 46/35) ve zorlayıcı tavırlardan uzak durması (Kâf, 50/45) gerektiğini her daim hatırlamalıdır. Zira sonucu halk edecek olan ancak dinin ve insanın yegâne sahibi olan Yüce Allah'tır. (Hûd, 11/12; el-'Ankebût, 29/50; Sâd, 38/65; el-Ahkâf, 46/9).

8. DİNİN TEBLİĞİNDEN ZİYADE TEMSİLİNİ ÖNCELEMELİK

Dinî iletişimde yeni neslin en çok dikkate aldığı parametrelerden birisi, eğitimcinin söylemden ziyade eylem insanı olmasıdır. Zira bilgiye ulaşmanın son derece kolay olduğu günümüzde artık dinin tebliğinden ziyade temsili çok daha hayati bir önem arz etmektedir. Çünkü genelde insanlar özeldense gençler, günümüz şartlarında çok bilgili kişilerden ziyade bilgiyi güzel ahlakla mezc etmiş, bilgi ve irfan sahibi örnek (rol model) insanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaç günümüzde dinin tebliğinden ziyade temsilini daha önemli ve öncelikli hale getirmektedir. Din ve peygamber ilişkisi incelendiğinde Hz. Muhammed (sav)'in sadece tebliğ eden değil, aynı zamanda dini tebyîn ve temsîl eden konumunda olması da bu durumu teyit etmektedir.

Bu realiten hareketle dinî konularda rehberlik eden kişinin öncelikle kendisi “kavl-i sedîd” (el-Ahzâb, 33/70), “kavl-i ma'rûf” (el-Bakara, 2/263; en-Nisâ, 4/8), “kavl-i belîğ” (en-Nisâ, 4/63), “kavl-i kerîm” (el-İsrâ, 17/23) ve “kavl-i leyyin” (Tâhâ, 20/44) sahibi olmalıdır. Zira bir eğitimcinin özü-sözü bir değilse ve hâl ehli olmak yerine sadece kâl ehli ise onun bu

durumu yetkin olmadığı halde başkalarına reçete yazmaya kalkan acemi doktorun haline benzer ki, yazacağı reçetelerin sadra şifa olmayacağı izahtan varestedir.¹⁹ Sonuç olarak böyle bir eğitimcinin -ne kadar birikimli olursa olsun- insanlarla doğru bir iletişim ve etkileşim içerisinde olmasının mümkün olamayacağını şu ilâhî beyan haber vermektedir: “O vakit (ey peygamber!) Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi...” (Âl-i İmrân, 3/159).

SONUÇ

İnsanın dine olan ihtiyacı diğer doğal ihtiyaçları gibi yadsınamaz bir niteliktedir. Bu ihtiyacı karşılama vazifesiyle mükellef olan eğitimcilere düşen vazife, bu ihtiyacın fitrî/tabîî ve sağlıklı/sahih bir yoldan karşılanmasını temin etmektir. Bunu sağlamanın yolu aslî kaynaklarımızı doğru/sahih olarak bilip onları olanca berraklığıyla yeni neslin mensuplarıyla buluşturabilmektir. Bunu yapmanın yolu ise dini insanlarla buluşturan kişinin öncelikle yeterli bilgi, kültür ve donanımına sahip olmasından (marifet), ahlak ve karakter itibarıyla muhataplarına güven vermesinden (emniyet), sunduğu değerleri sevmesinden ve sevdirmesinden (muhabbet) geçmektedir. Bu vasıflarla muttasıf olan bir kişiden bundan sonra beklenen ise aslî kaynaktaki hayat verici ilkeleri usulüne uygun bir tarz ve üslup (nezaket) ile muhataplarına aktarıp (tebliğ) onların seviyelerine uygun bir şekilde açıklaması (tebyîn) ve kendi şahsında bu hakikatleri içselleştirip yaşamasıdır (temsîl). Bu makalede bu usûlün nasıl yapılabileceğinin yapı taşlarına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Arpaguş, Hatice. “Bağdat Mu‘tezile Ekolü: Kâ‘bî Örneği”, *İslam Medeniyetinde Bağdat (Medinetü’s-Selam) Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (Türkiye-İstanbul 7-9 Kasım 2018)*. 157-185. İstanbul, 2011.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîh-i Buhârî* (Mevsûatü’l-Hadîs eş-Şerîf içinde). Haz. Salih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000.

Çağrıcı, Mustafa. “Saygı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 212. İstanbul: TDV Yayınları, 212.

Dayf, Şevkî. *Târîhu’l-edebi’l-‘Arabî*. Kâhire: Dâru’l-Maârif, 1910.

¹⁹ Bu konuda eğitimcilerimizin istifade edebileceği veciz beyitler için bk. Ebü’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *Edebü’l-dünyâ ve’l-dîn*, thk. Yasin Muhammed Sevvâs, 3. Baskı (Beirut: Dâru İbn Kesîr, 2002), 42.

- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Dâvûd*. (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde). Haz. Salih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Fahreddîn er-Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn. *Mefâtîhu'l-gayb/et-Tefsîru'l-kebîr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.
- İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahman b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî. *Mukaddimetü İbn Haldûn*. Nşr. Ali Abdülvâhid Vâfi. Kahire, 1401.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî. *Sünen-i İbn-i Mâce* (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde). Haz. Salih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- İbnü'l-Murtaza, Ahmed b. Yahya b. el-Murtaza Mehdî-Lidinillah. *el-Münye ve'l-emel fi şerhi'l-milel ve'n-nihal*. Thk. Muhammed Cevad Meşkûr. Beyrut, 1979.
- İbnü'n-Nedîm, Ebû'l-Ferec Muhammed b. Ya'kûb İshâk. *Kitâbü'l-Fihrist*. Nşr. Rıza Teceddüd. y.y., 1971.
- Komisyon. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsîr*. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Kitâbü't-Tevhîd*. Thk. Bekir Topaloğlu - Muhammed Aruçi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2003.
- . *Te'vilâtü'l-Kur'ân*. Thk. Muhammed Boynukalın, mürâcaa Bekir Topaloğlu. İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*. Thk. Yasin Muhammed Sevvâs. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2002.
- Müslim. Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîh-i Müslim*. (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde). Haz. Salih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Saîd, Cemil. *el-Münâzara fi'l-'asri'l-'Abbâsî*. Bağdat: Mecelletü Külliyyeti'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1973.
- Tirmizî. Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *Sünen-i Tirmizî*. (Mevsûatü'l-Hadîs eş-Şerîf içinde). Haz. Salih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Tuncel, Emrullah. "Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitime Yönelik Bir Yöntem Teklifi: Temsîlî/Metaforik Anlatım". *Uluslar arası İslam Eğitim Kongresi 2018 Bildiriler Kitabı (İstanbul, 27-28 Nisan 2018)*. Ed. Hafsa Nur Aslanoğlu-Sibel Özil. 561-580. İstanbul: Yekder Yayınları, 2018.
- Yavuz, Yusuf Şevki. *Kur'ân-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu*. İstanbul: İlim Kültür Yayınları, 1983.
- . "A'râf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3: 259. İstanbul: TDV Yay., 1991.
- . "Münâzara". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31: 576. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.